

Kolláth Anna szerk.

### A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada (*Gasparics Judit*)

BIELSKO-BIALA–BUDAPEST–KANSAS–MARIBOR–PRAHA. ZORA. 68. 2009.

#### Muravidék és oktatás

A szlovéniai Muravidék 2009-ben ünnepelte a kétnyelvű oktatás bevezetésének 50. évfordulóját, ebből az alkalomból jelentette meg a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada* című kötetet. A két (tan)nyelvű modell előnyeiről és hátrányairól, módszertani hiányosságairól, a lehetséges elképzelésekről már több tanulmány és könyv látott napvilágot: a teljesség igénye nélkül például Ruda 2002a; 2002b; Kolláth 2005; Bartha 2006; a *Muratáj* 2006/1–2. tematikus száma; Bokor 2009; Zágorec-Csuka 2009.

Jelen kötet egy csokorba gyűjtötte össze a muravidéki kétnyelvű oktatással foglalkozó nyelvészek, irodalmárok, történészek, könyvtárosok és doktoranduszok írásait, de tágabb kontextusba is helyezte a Kárpát-medence többnyelvű térségeit vizsgáló kutatók munkáinak bevonásával. A könyv ennek megfelelően két részből áll: az első fejezet (*A muravidék és kétnyelvű oktatása*) 15 tanulmánya a muravidéki szakemberek, illetve a térség nyelvhasználatát kutatók tollából született, a második fejezet (*A kétnyelvű oktatás Kárpát-medencei kontextusai*) 15 írása pedig a szomszédos országok kétnyelvűségének elismert szakértőihöz kötődik. A tanulmányok többsége magyar nyelven íródott, szlovén és angol nyelvű összefoglalóval. Ez alól kivételt képez Elizabeta Bernjak, valamint Alja Lipavic Oštir és Saša Jazbec szerzőpáros szlovén, továbbá Vighné Szabó Melinda német nyelvű írása. A borítójában is igényes könyvet név- és tárgymutató, illetőleg a szerzők rövid monográfiája zárja.

A kötetet indító Bokor József-tanulmány (*A nyelvpolitika és a muravidéki kétnyelvűség*) oktatási, kutatási és személyes tapasztalatokból kiindulva eleveníti fel újra a muravidéki magyar anyanyelv használatának legfontosabb jellemzőit:

- kevés és csökkenő tendenciájú a magyar nyelv beszélőinek a száma;
- földrajzilag erősen szórványosodik a magyarság (sok a vegyes házasság, erős a migráció, az asszimiláció és az elöregedés);
- vertikálisan is egyre ritkulnak a magyar nyelv előfordulásának lehetőségei;
- nem működik egyformán a három szint: a családi-mindennapi, a közéleti-szakmai és a tudományos-publicisztikai-szépirodalmi szint;
- korlátozódnak a funkciói, csökken az életképessége, és szűkül a használati köre (Bokor 2009: 19–20).

A szerző véleménye szerint a magyar nyelv politikai és jogi rendezettsége következtében a legsürgősebb feladat a korpusztervezés lenne, és ha ez megvalósul, akkor jöhetne a státusztervezésnek az a feladata, hogy a kisebbségi magyar nyelv minden újabb lehetséges helyzetben érvényesüljön, változatai erősödjenek, használati gyakorisága szaporodjon, sokat emlegetett egyenrangúsága a gyakorlatban is megvalósulhasson.

A nyelvészeti témájú írások sorozatát Varga József folytatja, aki a lendvai és a muraszombati községek kétnyelvű általános iskolás tanulóinak (4., 8. osztály) magyar és szlovén nyelvi kifejezőképességét vizsgálja

egy 1981–1982-es felmérés alapján. A tollbamondások mondatainak értékelése, a durva hibák számbavétele (-*ban*, -*ben* helyett -*ba*, -*be*; a múlt idő jelének a megrövidülése), a helyesírási teszt hibái és a fogalmazási készségek ellenőrzése mind azokra a pontokra hívja fel a figyelmet, ahol szükség van a magyar nyelvi ismeretek bővítésére.

Kolláth Annának, a maribori magyar tanszék jelenlegi vezetőjének írása a muravidéki kétnyelvűségi modell tipológiáját vázolja fel, elemzi a kétutas (immerziós) modell sajátosságait, majd betekintést nyújt néhány sikeresen működő immerziós programba (kanadai, karintiai német–szlovén kétnyelvű oktatás, rétoromán–német kétnyelvű program és a finn). A szerző a megoldást egy hatékony nyelvstratégia kidolgozásában látja, mert a cél továbbra is az anyanyelv megtartása, és ha lehetséges, a nyelvcserre megállítása, visszafordítása.

Guttmann Miklós gyűjtési eredményeiből jól látszik, hogy a szlovén főnevek és igék hogyan ékelődnek be a beszélt magyar nyelvbe, például: „Nem kell mennem *internátba*”; „*Sminkázza* magát”. A kétnyelvű oktatás társadalmasítására van szükség az iskola falain túl, és minden polgárban érvényesülnie kellene annak a tudatnak, hogy együtt kell élnünk – véli a szerző. Az eredményes munkához pedig összefogásra lenne szükség a tanítók, a tanárok és a szaktanácsadók részéről is.

Elizabeta Bernjak szlovén nyelvű tanulmánya a kétnyelvű oktatás problematikáját tárgyalja. A kisebbségi és a többségi tanítási nyelv egyenjogú státusza ellenére nem érvényesül a két nyelv egyenrangúsága. A szerző felvázolja a modell módosítási lehetőségeit is.

Pusztay János a terminológia szerepével foglalkozik a nyelvek fennmaradásában, kitekintve Oroszország finnugor nyelveinek példájára és Közép-Európa nyelvi képére.

Gasparics Judit írása a nyelvhasználat és az írásbeli szövegalkotás összefüggéseit tárgyalja egy 2007-es lendvai vizsgálat alapján a magyar mint anyanyelv és mint környezetnyelv szempontjából, az eredményeket összevetve két magyarországi kontrollcsoporttal.

A Maribori Egyetemen irodalomelmélettel foglalkozó Rudaš Jutka szövege a magyar nyelvet a használat, a kommunikáció és a kontextus vonatkozásában ragadja meg, sok példával érzékeltetve a szlovén nyelv erőteljes hatását, például: „*Felteszem* (feladom) a postán a levelet”; „A tanárnő *megjavítja* (kijavítja) a dolgozatokat”. Ám ahogy az írás végén megjegyzi: „a mai magyar nyelv tükörfordításaival, kölcsönszavaival, nyelvjárásiasságával, szlengjével, argójával díszítve még változatosabb, »valódibb«, »élőbb«” (65).

Merényi Annamária egynyelvű környezetből, a Pécsi Tudományegyetem tanszékéről érkezett, hogy klasszikus irodalomtörténetet tanítson a kétnyelvű környezetben élő hallgatóknak. A tanszékek eltérő helyzetére, a tanítás különbségeire és a vállalható feladatokra hívja fel írásában a figyelmet.

Gróf Annamária írása a lektori órák jelentőségét foglalja össze magyar és szlovén elsőnyelvű hallgatók esetében, lebontva a kezdő, az újrakezdő és a középhaladó, a haladó, valamint az anyanyelvi szintre. A cél pedig nem más, mint hogy a hallgatók minden órán kapjanak valamilyen új ismeretet, tudatosabban használják az anya- vagy a környezetnyelvüket, és ezek segítségével közelebb kerülhessenek a magyarságukhoz.

A Muravidéken jól ismert és elismert Göncz László történész a kétnyelvű oktatás bevezetéséhez szükséges utat vázolja fel, történelmi kontextusba helyezve az eseményeket.

Ruda Gábor oktatáskutató a múltból elindulva a jelenlegi helyzeten át egy lehetséges jövőképet vázol fel: hogyan és milyen módszerekkel lehet javítani a kétnyelvű modell hatékonyságán.

A könyvtárosként és irodalmárként tevékenykedő Zágorec-Csuka Judit írásának középpontjában a hűség, az anyanyelv és az identitás hármasságának kérdésköre áll. A szerző saját, személyes sorsán keresztül keresi azt az utat, amely elvezethet az anyanyelv megtartásához, a muravidéki és az európai uniós identitás kialakításához.

Ez a fejezet még két írást tartalmaz a muravidéki tannyelvválasztásról, útbaigazítást adva a kisebbségi helyzetű szülőknek és a pedagógusoknak.

A kötet második részében kaptak helyet azok a Kárpát-medencei kutatók, akiknek rálátásuk és szakmai tapasztalatuk van a Romániában, Szlovákiában, Ukrajnában, Ausztriában és Horvátországban megvalósuló kétnyelvűségről.

Nádor Orsolya a Kárpát-medence oktatási hagyományával, nyelvi-kulturális sokszínűségével foglalkozik, majd eljut az Európa Iskola modelljéhez.

Borbély Anna egy magyarországi nemzetiségi kétnyelvű iskolában végzett vizsgálat eredményeit osztja meg az olvasókkal: kitekint a magyarországi román gyerekek iskolai lehetőségeire, a nyelvtudás szintjére, a tanárok módszertani felkészítésére és a román nyelv használati gyakoriságára, a tankönyvekre és a segédeszközökre.

Domonkosi Ágnes szövege arról ad számot, hogy milyen elképzelések, vélekedések és tévhitek élnek az egynyelvű beszélők körében a kétnyelvűségről, a kétnyelvűek nyelvhasználatáról.

Péntek János a romániai magyar oktatásügyet vizsgálja, kitérve a tannyelvekre, a szaktárgyak anyanyelvi oktatására, a román nyelv oktatásbeli szerepére, valamint az iskolaválasztásra és a tannyelvválasztásra.

Benő Attila a román nyelv tanításával foglalkozik a kisebbségek számára, konkrét példákat hozva a tankönyvekből, és javaslatokat tesz a hatékony nyelvelsajátításra.

Lanstyák István a nyelvi problémát és az iskolát állítva a középpontba, arra keresi a választ, „hogyan milyen szerepe lehet a kisebbségi iskolának a határon túli kisebbségi magyar beszélőközösségek jelen- és jövőbeli nyelvi problémáinak megelőzésében és megoldásában” (226). Legfontosabb tárgykörei a következők:

- a nyelvhasználat kontextusából adódó nyelvi problémák,
- a beszéd megvalósulásának zavaraihoz adódó nyelvi problémák,
- a nyelvi hiányból adódó nyelvi problémák,
- a nyelvbeli hiány mint probléma.

Nyelvhelyességi kérdéseket boncolgat Szabó Mihály Gizella a szlovákiai magyar nyelv oktatásán belül, konkrét példákat említve a tankönyvekből, amelyeket a kommunikációs szituációkhoz és a gyerekek életkori sajátosságaihoz kellene igazítani.

Misad Katalin a pozsonyi Comenius Egyetemen folyó magyar mint idegen nyelv oktatásának kérdéseivel foglalkozik, Vančóné Kremmer Ildikó a szlovákiai magyar nyelvű felsőoktatással, a magyar tannyelvhasználatával és „egy önálló magyar egyetemi tannyelvpolitikával”. Az ehhez a régióhoz köthető tanulmányok sorát Simon Szabolcs zárja a tantervek problematikájának tárgyalásával.

Csernicskó István az ukrainai, Szoták Szilvia az ausztriai és Čurković-Major Franciska a horvátországi kisebbség helyzetét jellemzi.

Alja Lipavac Oštir és Saša Jazbec összehasonlító elemzést végez a muravidéki kétnyelvű oktatás és más európai országok kisebbségi oktatásai között, az Európai Unió nyelvpolitikájának kereteiben.

Víghné Szabó Melinda egy észet-magyar kései kétnyelvű beszélő beszédhasználatát vizsgálja, azt, hogy milyen struktúrákat hoznak létre a két nyelvi rendszer elemei a vizsgált személy mentális lexikonában.

Ahogyan a szerkesztő az előszóban hangsúlyozza: „a tanulmányok egyik legfontosabb sugallata az, hogy többnyelvűségi szemlélettel kell közelítenünk a kisebbségi magyar nyelvvaltozatok létrehozásához a szétfejlődés tendenciáit (is) mutató magyar nyelven belül” (10). Ezek a szövegek a lehetséges és vállalható utakat próbálják

megmutatni kutatóknak, tanároknak, oktatáspolitikusoknak, szülőknek, egyetemistáknak és azoknak az érdeklődőknek, akik többet akarnak tudni rólunk, a Kárpát-medencei magyarokról.

### Irodalom

- Bartha Csilla 2006. Kétnyelvűség a Muravidéken. A magyar nyelv megőrzésének lehetőségei és korlátai egy szociolingvisztikai vizsgálat tükrében. *Muratáj* 1–2: 79–113.
- Bokor József 2009. *Nyelviség és magyarság a Muravidéken*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Lendva.
- Kolláth Anna 2005. *Magyarul a Muravidéken*. Maribor. Zora 39.
- Ruda Gábor (szerk.) 2002a. *Az iskola mint asszimilációs gépezet. Šola kot asimilacijski mehanizem*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület. Pilisvörösvár.
- Ruda Gábor (szerk.) 2002b. *Nemzetiségi iskolák – Kétnyelvű oktatás. Narodnostne šole – Dvojezično izobraževanje. Minderheitenschulen-Zweisprachiger Unterricht*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület. Pilisvörösvár–Graz.
- Zágorec-Csuka Judit (szerk.) 2009. *Lét és nyelv; Nyelv, identitás, irodalom*. Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség. Lendva.

**Gasparics, Judit: Prekmurje and education. The half century of bilingual education in Prekmurje**

### Az írás szerzőjéről

*Gasparics Judit*

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország; Raoul Wallenberg Humán Szakképző Iskola és Gimnázium, Budapest, Magyarország

gasju[kukac]freemail.hu